

СУВ ТАЪМИНОТИ КОРХОНАЛАРИДА БОШҚАРУВ ҲИСОБИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ХУСУСИЯТЛАРИ

Маматкулов М. Ш.

и.ф.д., “ТИҚХММИ” МТУ “Бухгалтерия ҳисоби ва аудит” кафедраси доценти

Ш. К. Примова

II-курс магистранти “Тошкент ирригация ва Қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти.” Миллий тадқиқот университети

Л. Эгамова

II-курс магистранти “Тошкент ирригация ва Қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти.” Миллий тадқиқот университети

Аннотация

Мақолада Сув таъминоти корхоналарида бошқарув ҳисобини такомиллаштириш тўғрисида сўз боради. Сув таъминоти корхоналарида бошқарув ҳисобини такомиллаштириш учун бир қатор йўналишлар таклиф этилган. Бундан ташқари сув таъминоти соҳасида-қайта ташкил этиш ва ваколатларни қайта тақсимлаш борасида режалаштирилган масалалар борасида сўз боради. Сув йўқотишларининг энг муҳим турлари - бу санитария-тесисат арматуралари ва уй-жой фонди ва саноатда сувдан нораціонал фойдаланиш орқали оқмалар. Демак, сувни этказиб бериш ва тақсимлашнинг ҳар бир аниқ соҳаси учун сув йўқотишларини ҳисобга олишни ташкил этиш зарурлиги аниқлиги масалалар борасида сўз боради.

Калит сўзлар: 1 куб метр сув (чиқинди суюқлик), қувурларда авариялар, техник эксплуатацияси, хизматлар ҳажми.

Кириш

Сув таъминоти корхоналарида ноқулай вазият ҳозирги вақтда тармоқни молиялаштириш тизими томонидан анча оғирлашмоқда, бу нафақат зарур ривожланишни таъминламайди, балки хизмат кўрсатишнинг мавжуд даражасини барқарорлаштиришга имкон бермайди. Шу билан бирга, шартнома муносабатларининг жорий этилиши кўрсатилаётган хизматлар сифати ва муддатларини назорат қилиш нуктаи назаридан сув таъминоти корхоналарини бошқаришнинг янги шакллари амалда қўллаш имконини берди.

Шу муносабат билан ушбу мақолада бозор иқтисодиёти шароитида сув таъминоти корхоналарида бошқарув ҳисобини такомиллаштириш бўйича қуйидаги йўналишлар таклиф этилади:

- сув йўқотишларини ҳисобга олиш ва назорат қилиш имконини берадиган, унинг истеъмолини ҳисобга олиш ва назорат қилишни ташкил этиш орқали унинг ўтишининг оралиқ участкаларида сув йўқотилишини камайтириш имкониятларини аниқлаш;
- харажатларни ҳисобга олишни ташкил этишни такомиллаштириш, бу эса харажатлар, хизматлар ҳажми ва фойда ўртасидаги нисбатни меъёрлаш, харажатларни режалаштириш ва динамикани назорат қилиш учун оқилона фойдаланиш имконини беради;
- сув таъминоти ва канализация корхоналари хизматларининг таннархини режалаштириш ва ҳисоблаш харажатлари таснифини такомиллаштириш;
- сув таъминоти ва канализация корхоналарида 1 куб метр сув (чиқинди суюқлик) учун янада реал таннарх олишнинг асосий шарти сифатида таннархни ҳисоблаш усулини такомиллаштириш.

Сув таъминоти тизимининг самарадорлиги асосан сув таъминоти ва тақсимлаш иншоотларини қуриш ва улардан фойдаланиш харажатлари билан белгиланади, бу эса умумий фойдаланишдаги сув таъминоти тизимидаги барча харажатларнинг 70 фоизини ташкил қилади. Таъминот ва тарқатиш тизимларини лойиҳалашда улар максимал сув оқимига асосланади, шунинг учун сув олишнинг пасайиши билан тармоқ ҳисобланганидан пастроқ юклар билан ишлай бошлайди.

Ҳаддан ташқари босим пайдо бўлиб, электр энергиясининг ҳаддан ташқари истеъмол қилинишига ва сув йўқотилишининг ошишига олиб келади ва қувурларда авариялар эҳтимоли ортади. Буларнинг барчаси хизматлар нархининг ошишига олиб келади. Бироқ, сув таъминоти ва канализация корхоналарида бундай харажатларни ҳисобга олиш ва назорат қилиш ташкил этилмаган.

Сув йўқотишларининг энг муҳим турлари - бу санитария-тесисат арматуралари ва уй-жой фонди ва саноатда сувдан нораціонал фойдаланиш орқали оқмалар. Демак, сувни этказиб бериш ва тақсимлашнинг ҳар бир аниқ соҳаси учун сув йўқотишларини ҳисобга олишни ташкил этиш зарурлиги аниқ бўлади.

Кўтарилган сув миқдори устидан назорат бошдан бошланади (сув кирадиган жой). Сув олиш пунктларида жойлашган ҳисобга олиш асбоблари технологик жараёнга кирадиган ҳажмни қайд қилади ва бир технологик участкадан иккинчисига ўтишда сув ҳажмини назорат қилмайди. Хужжатда сув ўтишининг оралиқ участкаларида ҳисобга олиш мосламаларини ўрнатиш таклиф этилади, бу қуйидагиларга олиб келади:

- истеъмол қилинадиган сувни ҳисобга олиш ва назорат қилишни амалга ошириш;
- сув таъминоти тармоқларидаги аварияларни кейинчалик йўқотишларни ҳисоблаш билан ҳисобга олиш;
- сув йўқотишларини технологик босқичлар бўйича ҳисобга олиш;
- ишлаб чиқариш таннархини камайтириш.

Муаммонинг қўйилиши

Ҳозирги вақтда бухгалтерия ҳисобида ҳақиқий сув сарфини назорат қилиш усули мавжуд эмас. Назоратнинг асосий усули сифатида ҳақиқий ойлик, чораклик ва йиллик харажатларни режалаштирилган кўрсаткичлар билан солиштиришни тавсия этиш тавсия этилади.

Турар-жой биноларида ҳар бир истеъмолчи томонидан ҳисоблагичлардан фойдаланиш сувнинг сизиб чиқишини камайтиришга ва натижада унинг сарфини камайтиришга катта таъсир кўрсатиши мумкин.

Сув таъминоти ва канализация корхоналарининг хизматлари нарҳини шакллантириш хусусиятларини ўрганиш бизга тармоқ ичидаги бухгалтерия ҳисобини юритиш кўрсаткичлари тизимини аниқлаш, шунингдек, ҳисоб-китоб моддалари номенклатурасини ўзгартириш имкониятини беради.

Таърифларни ўзгартирмаган ҳолда, уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш ва сув таъминоти корхоналари ўртасида ўзаро ҳисоб-китоб қилиш йўли билан етказиб берувчилар ва буюртмачилар ўртасида кўрсатилган хизматлардан олинган даромадларни тақсимлаш механизмининг йўлга қўйиш таклиф этилмоқда.

Маҳсулот бирлигининг ҳақиқий таннарҳини аниқлаш иш ва хизматларнинг айрим турларига нарҳларни (тарифларни) белгилашнинг муҳим шартидир.

Кўтарилган сув миқдори устидан назорат бошдан бошланади (сув кирадиган жой). Сув олиш пунктларида жойлашган ҳисобга олиш асбоблари технологик жараёнга кирадиган ҳажмни қайд қилади ва бир технологик участкадан иккинчисига ўтишда сув ҳажмининг назорат қилмайди. Ҳужжатда сув ўтишининг оралиқ участкаларида ҳисобга олиш мосламаларини ўрнатиш таклиф этилади, бу қуйидагиларга олиб келади:

- истеъмол қилинадиган сувни ҳисобга олиш ва назорат қилишни амалга ошириш;
- сув таъминоти тармоқларидаги аварияларни кейинчалик йўқотишларни ҳисоблаш билан ҳисобга олиш;
- сув йўқотишларини технологик босқичлар бўйича ҳисобга олиш;
- ишлаб чиқариш таннарҳини камайтириш.

Тадқиқот натижалари

Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, сув таъминоти корхоналарида бошқарув ҳисобини такомиллаштириш орқали соҳадаги муаммо бўлиб турган Ҳисоблаш методологиясини ўзгартириш қуйидагиларга имкон беради:

- ҳар бир технологик жараён таннарҳини ўтган йилларнинг тегишли даврлари билан солиштириш, таннарҳнинг ўзгаришига таъсир этувчи сабабларни аниқлаш;
- 1 куб метр сув (1 кубометр чиқинди суюқлик) учун ишончлироқ нарҳни олиш;
- сув таъминоти ва канализация корхоналарининг молиявий-хўжалик фаолиятини назорат қилиш самарадорлигини оптималлаштириш.

Бошқарув ҳисобини ташкил этишни такомиллаштириш бўйича киритилган таклифлар бухгалтерия ҳисоби маълумотларининг самарадорлиги ва таҳлилийлик даражасини оширишга ёрдам беради.

Ҳозирги вақтда сув таъминоти ва канализация корхоналарида ҳисоблаш технологик босқичларга бўлинмасдан, лекин умуман корхона учун амалга оширилади

Хулоса

Хулоса қилиб айтганда, сув таъминоти корхоналарида бошқарув ҳисобини такомиллаштириш соҳанинг келажақдаги истиқболи учун муҳим ҳисобланади. Қолаверса, раҳбарият ва юқори орган вакиллари учун соҳанинг молиявий аҳволи билан танишиш ва мавжуд муаммоларга тезроқ ечим топиш имконини беради. Бундан ташқари, мамлакатимиз сув захираларини тежаш, ундан оқилона фойдаланиш, ҳамда давлат бюджетини мақсали йўналтиришга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. https://www.norma.uz/qonunchilikda_yangi/suv_taminoti_sohasida_qayta_tashkil_etish_va_vakolatlarni_qayta_taqsimlash
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 26 ноябрдаги “Аҳолининг ичимлик суви билан таъминланганлик даражасини ошириш ва унинг сифатини яхшилаш учун Ўзбекистон Республикасининг сув ресурсларини бошқаришни такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ 5883-сон Фармони
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 26 ноябрдаги “Республика сув таъминоти тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги 5883-сонли Қарори
4. КЭН Каплина Марина Сергеевна диссертации на тему “Развитие управленческого учёта и анализа на предприятиях водоснабжения и водоотведения”.